

Bölüm 12

DIYARBAKIR'DA MANDA YETİŞTİRİCİLİĞİ

Muhittin TUTKUN¹

GİRİŞ

Günümüzde manda yetiştiriciliği hayvansal üretim bakımından önemli bir üretim dalıdır. Son yıllarda entansif üretim sistemine geçiş hızındaki artışla birlikte pek çok ülkede manda sayısında azalma meydana gelmiştir.

Türkiye’de 2007 yılına kadar giderek azalan manda varlığı, 2010 yılı sonrası verilmeye başlanan destekler, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulamaya konulan “Anadolu Mandası Halk Elinde Manda Islahı Projesi” ve manda ürünlerinin tüketici açısından sağlıklı bir ürün olarak algılanması ve değer kazanmasıyla manda yetiştiriciliği (ağırlıklı süt yönlü olarak) yeniden canlanmıştır. Ayrıca Türkiye’de kurulan Manda Yetiştiricileri Merkez Birliği ve 28 ilde açılan Damızlık Manda Yetiştiricileri Birlikleri üreticilere destek olarak manda yetiştiriciliğinin gelişmesinde katkıda bulunmuştur.

Son yıllarda hayvancılığa verilen desteğin miktar ve çeşitliliğindeki artışa hem hayvan sayısında hem de üretim miktarındaki artış eşlik etmiştir.

Bu kitap, manda yetiştiriciliğinin temel özellikleri, dünyada ve Türkiye’de manda yetiştiriciliğinin yapısal durumu ile Diyarbakır ilinde manda yetiştiriciliği yapan işletmelerin genel özellikleri hakkında genel durum tespitini ortaya koymak amacıyla hazırlanmış olup, Diyarbakır ilinde manda yetiştiriciliğinin geleceğine yönelik düşüncelere yer verilmiştir.

1. MANDA YETİŞTİRİCİLİĞİ

Manda et, süt ve çeki hayvanı olarak özellikle Asya’da büyük bir ekonomik etkinliğe sahiptir. Et ve sütün yanı sıra, manda kaymağı, lüle (rulo) kaymak, manda yoğurdu, dondurma, tereyağı, peynir ve özellikle de mozzarella peyniri gibi süt ürünleri ile sucuk, pastırma gibi işlenmiş et ürünleri, manda yetiştiriciliğinin önemli ürünleri arasında yer almaktadır. Son yıllarda manda

¹ Doç. Dr., Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü, muhittin.tutkun@dicle.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-5653-3410

Yetiştiricilerin büyük bir çoğunluğu Diyarbakır ili Damızlık Manda Yetiştiricileri Birliği'ne üyedir. Ayrıca yetiştiricilerin çoğunun bir işletme hariç manda yetiştiriciliği için herhangi bir kredi kullanmadıkları da öğrenilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Diyarbakır ilinde manda yetiştiriciliği yapan işletme başına ortalama manda sayısının az ve işletmelerin küçük ölçekli aile işletmeleri şeklinde olması, işletmedeki karlılığı azaltmakta olup, işletme büyüklüğünün rasyonel ölçeklere ulaştırılması için destekleme yapılmalıdır. Diyarbakır ilinde yetiştiriciliği yapılan manda ırklarının verimlerinin görece düşük olması hayvanlardan elde edilen süt ve karkas miktarını olumsuz yönde etkilemekte olup, etkin bir ıslah çalışması uygulanmalıdır. Mandadan elde edilen süt ve süt ürünlerin pazarlanması amacıyla kooperatif, birlik vb. örgütler aracılığıyla markalaşma yoluna gidilmelidir. Manda bakımı, sağlık ve yetiştiricilik konularında birlik tarafından eğitimler verilmelidir, Devletin manda yetiştiriciliğine yönelik var olan desteklemeleri artırarak sürdürmesi, destekleme konusunda ki denetimleri sağlaması ve yetiştiricilerin desteklemelerle ilgili gelişmelerden haberdar edilmesi için gerekli çalışmaları yapması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akdağ, F., 2004. Yerli ırk mandalarda kesim yaşının kesim ve karkas özellikleri üzerine etkisi. <http://veteriner.istanbul.edu.tr/vetfakdergi/yayinlar/2004>
- Anonim, 2007a. Dünya ve Türkiye'de Mandacılık. <http://web.ttnet.net.tr/kocatepe>
- Anonim, 2007b. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). <http://www.tuik.gov.tr> (11.12.2023)
- Anonim, 2007c. Mandalarda Bakım ve Besleme. http://www.tarim.gov.tr/hizmetler/e-kitap/sigircilik/mandalarda_bakim.htm (11.12.2023)
- Anonim, 2007d. Manda. <http://tr.wikipedia.org/wiki/Manda> (11.12.2023)
- Anonim, 2019b. Manda yetiştiriciliği
- Anonim 2021(a). Hayvancılık İstatistikleri. <http://www.tuik.gov.tr>
- Anonymous 2021. FAOSTAT. <http://www.fao.org/home/en/>
- Arefaine H, Kashwa M. 2015. A review on strategies for sustainable buffalo milk production in Egypt. *Journal of Biology, Agriculture and Healthcare*, 5(9), 63-67.
- Atasever S, Erdem H. 2008. Manda yetiştiriciliği ve Türkiye'deki geleceği. *OMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi* 23(1), 59-64.
- Bilal, M.Q., Suleman, M., Raziq, A., 2006. Buffalo: Black Gold of Pakistan. *Livestock Res. For Rural Development* 18(9):128.
- Borghese A, Mazzi M. 2005. Buffalo population and strategies in the world. (Buffalo Production and Research, Reu Technical Series 67, Ed. Borghese, A) 1-39.
- Denli M, Tutkun M, İpçak, H.H, Demir Ş. 2019. Diyarbakır ili hayvansal üretim yatırım fizibilitesi. *Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootečni Bölümü*, 162 sy.
- Ermetin O. 2017. Husbandry and sustainability of water buffaloes in Türkiye. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology* 5(12), 1673-1682.
- Işık, N.O. 2018. Manda derisi budama atıklarından farklı yöntemlerle jelatin üretilmesi ve manda jelatinin reolojik özelliklerinin belirlenmesi. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi* 15(03), 44-48.

- Nanda, A. S., & Nakao, T. (2003). Role of buffalo in the socioeconomic development of rural Asia: Current status and future prospectus. *Journal of Animal Science*, 74, 443-455. <http://dx.doi.org/10.1046/j.1344-3941.2003.00138.x>
- Sabia E, Napolitano F, Claps S, Braghieri A, Piazzolla N, Pacelli C. 2015. Feeding, nutrition and sustainability in dairy enterprises: The case of Mediterranean Buffaloes (*Bubalus Bubalis*). *The Sustainability of Agro-Food and Natural Resource Systems in The Mediterranean Basin*, 57-64.
- Sarıözkan, S. 2011. Türkiye’de manda yetiştiriciliğinin önemi. *Kafkas Üniversitesi veteriner Fakültesi Dergisi*, 17(1): 163-166.
- Soysal İ. 2006. Manda ve ürünleri üretimi. *Tekirdağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zootekni Bölümü, Ders Notları, Tekirdağ*.
- Soysal Mİ, Tuna YT, Gürcan EK. 2005. İstanbul Silivri ilçesi Danamandıra köyünde manda yetiştiriciliği üzerine bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fak. Dergisi* 2(1), 73-78.
- Şahin, A. & Ulutaş, Z., (2015), “Anadolu Mandalarının Değişik Metotlara Göre Tahmin Edilen Süt verimleri Üzerine Bazı Çevresel Faktörlerin Etkilerinin Belirlenmesi”, *Kafkas Üniversitesi veteriner Fakültesi Dergisi*, Cilt: 20, Sayı: 1, s. 79 – 85, Kars.
- Şekerden Ö. 2001. Büyükbaş hayvan yetiştirme (manda yetiştiriciliği). *Temizyürek Ofset Matbaacılık*, 296 s.